

Policy för hälso- och sjukvårdskuratorer

Innehåll

Inledning	5
Hälso- och sjukvårdens sociala expert.....	5
Hälso- och sjukvårdskuratorslegitimation	6
Styrning och ekonomisk ersättning inom hälso- och sjukvården.	8
Kurators arbetsuppgifter	9
Individnivå.....	10
Gruppnivå.....	10
Samhällsnivå	12
Handledning	12
Forskning och utveckling.....	12
Karriärvägar.....	13
Referenser	14

A woman with short dark hair and glasses, wearing a green jacket, stands at a podium on the left side of the frame. She is looking down at a small book or tablet she is holding. Behind her is a large projection screen. The top part of the screen has a blue background with white text. The bottom part of the screen has a yellow and orange background with a bokeh effect of light spots. The text on the screen reads: "60 år av legitimation i hälso- och" in white, and "60 ÅR TILLSAMMANS" in a smaller, gold-colored font below it.

60 år av
legitimation
i hälso- och

60 ÅR TILLSAMMANS

Inledning

Hälso- och sjukvårdskuratorns kompetens är ett givet inslag i dagens hälso- och sjukvård där det sociala och psykosociala perspektivet ska verka sida vid sida med medicinsk och psykologisk kompetens. Hälso- och sjukvårdskuratorn bidrar med att utveckla och bibehålla det sociala, psykosociala och socialrättsliga perspektivet inom hälso- och sjukvården. Kompetensen ska erbjudas de patienter och närstående som har behov av psykosocialt stöd och behandling och ska finnas inom hälso- och sjukvårdens alla områden.

Människor i utsatta situationer drabbas oftare och hårdare av ohälsa. Nationella¹ och internationella studier² visar på tydliga samband mellan social och ekonomisk utsatthet och så väl psykisk som fysisk ohälsa. För att hälso- och sjukvården ska kunna ge god vård till alla oavsett livssituation krävs kompetens och medvetenhet om hur social situation och ohälsa påverkar varandra.

Hälso- och sjukvårdens sociala expert

Hälso- och sjukvårdskuratorn är den profession inom hälso- och sjukvårdens patientnära arbete som har en samhällsvetenskaplig utbildning. Med kunskaper om samhällets struktur och funktion, socialrätt och förvaltningsrätt står hälso- och sjukvårdskuratorns kompetens för något unikt i verksamheten. Detta kombineras med kunskaper i psykologi och hur människors olika sociala system påverkar varandra och därmed individen.

Det som utmärker socialt arbete är kunskapen om hur sociala problem i form av utsatthet, belastning och svårigheter i livet påverkar människors hälsa. Därför behöver ofta en psykosocial utredning göras. Sociala faktorer kan ha en avgörande betydelse för diagnos och behandling. Den psykosociala utredningen är ofta en del i många diagnosutredningar och utgör underlag för remisser och intyg. Frågor om patientens psykosociala situation bör ingå i den medicinska anamnesen för att tydliggöra patientens behov och förutsättningar att tillgodogöra sig behandlingar. Hälso- och sjukvårdskuratorns arbete utgår från kunskap och teorier inom socialt arbete och omfattas av en helhetssyn där patienten/individen ses som en del av ett socialt sammanhang. Forskning visar att hälso- och sjukvårdskuratorer hjälper så väl patienter som andra yrkesgrupper att klara av svårigheter³. Hälso- och sjukvårdskuratorns kompetens, med ett helhetsperspektiv på individers hela livssituation, är en garanti för att sociala problem inte medikaliseras.

Hälso- och sjukvårdskuratorn arbetar med att både bibehålla och förstärka det sociala, psykosociala samt socialrättsliga perspektivet inom hälso- och sjukvården. De arbetsmetoder som används bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet. Akademikerförbundet SSR anser att det sociala och psykosociala perspektivet är en självklar del av all hälso- och sjukvård.

- Akademikerförbundet SSR:s mål är att det sociala och psykosociala perspektivet ska tillmätas lika stor betydelse som det medicinska och psykologiska perspektivet.
- Akademikerförbundet SSR anser att antalet hälso- och sjukvårdskuratorer behöver öka för att möta behoven hos den ökande andelen patienter med psykisk ohälsa.

Hälso- och sjukvårdskuratorslegitimation

Den 1 juli 2019 infördes legitimation för hälso- och sjukvårdskuratorer. Det är ett framsteg för patientsäkerheten där Akademikerförbundet SSR i samverkan med andra varit drivande. Legitimationen skyddar yrkestiteln och därmed utbildningen hos yrkesutövaren. Träffar patienten en legitimerad yrkesutövare innebär det att personen har rätt utbildning för sin titel. Legitimerade hälso- och sjukvårdskuratorer är skyldiga att föra journal även inom den privata hälso- och sjukvården.

Akademikerförbundet SSR anser att kuratorer som arbetar inom hälso- och sjukvården ska ha legitimation. Det är ännu inte tydliggjort om personer utan hälso- och sjukvårdskuratorslegitimation kan fortsätta att kalla sig kurator. Akademikerförbundet SSR anser att det blir otydligt för patienter och andra yrkesgrupper vem som är legitimerad om hälso- och sjukvården fortsätter att ha legitimerade hälso- och sjukvårdskuratorer och olegitimerade kuratorer. Det krävs att Inspektionen för vård och omsorg (IVO) gör ett förtydligande om hur länge titeln kurator kan användas inom hälso- och sjukvården av den som inte har legitimation. Personer som ännu inte blivit legitimerade kan fortsättningsvis anställas som socionom, beteendevetare eller behandlare.

För att kunna bli legitimerad hälso- och sjukvårdskurator krävs en hälso- och sjukvårdskuratorexamen. Det är en examen på 60 hp på avancerad nivå där behörighetskraven är socionomexamen eller motsvarande examen. Utbildningen kan ge en magister i socialt arbete om det självständiga arbetet är tillräckligt omfattande. Det underlättar för de studenter som vill söka in till en forskarutbildning. Eftersom socionomprogrammets sista termin är på avancerad nivå

Redan yrkesverksamma kuratorer inom hälso- och sjukvården kan fram till 1 juli 2024 ansöka om legitimation om de har en socionomexamen eller annan relevant examen på minst 180 hp och minst 5 års arbetslivserfarenhet som kurator på heltid inom hälso- och sjukvården.

För dem som har en relevant vidareutbildning i form av grundläggande psykoterapi eller en magisterexamen inom till exempel socialt arbete eller psykologi räcker det med två års arbetslivserfarenhet.

 Socialstyrelsen

bör socionomstudenter, som studerar på lärosäten som har examensrätt för hälso- och sjukvårdskuratorsexamen, kunna börja läsa kurser inom hälso- och sjukvårdskuratorsutbildningen redan på termin sju. I linje med vad Sverige förbundit sig till enligt Bolognaprocessen, menar Akademikerförbundet SSR att det viktigt att studenter inte behöver studera fler terminer än nödvändigt för att ta en hälso- och sjukvårdskuratorsexamen. Akademikerförbundet SSR ser positivt på att hälso- och sjukvårdskuratorsutbildningen innehåller gemensamma moment med andra hälso- och sjukvårdsutbildningar på avancerad nivå.

Akademikerförbundet SSR anser att:

- Patienter som träffar personal som kallar sig kurator ska vara säkra på att träffa legitimerad hälso- och sjukvårdskurator.
- Arbetsgivare som anställer personer utan legitimation på kuratorstjänster ska underlätta för dem att få legitimation.
- Studenter på socionomprogrammets termin sju ska ges möjlighet att läsa kurser inom hälso- och sjukvårdskuratorsprogrammet.
- Hälso- och sjukvårdskuratorsutbildningen ska ge en magister i socialt arbete.

Styrning och ekonomisk ersättning inom hälso- och sjukvården

Styrning av dagens offentliga sektor har fokus på ökad effektivitet och genomförs genom kontroll och granskning av mätbara mål utifrån verksamheternas produktionsuppdrag. En styrform är ekonomistyrning som används för att nå produktionsmål genom olika ersättningssystem. Systemen bygger ofta på en grunder-sättning som kompletteras av ersättningar per besök, diagnos eller åtgärder. För en yrkesgrupp som arbetar mycket med anhörigkontakter och samverkan med andra aktörer är det viktigt att även indirekt patientarbete mäts och ersätts i prestationsbaserade ersättningssystem. Det krävs dialog och flexibilitet men också ett synsätt där frågan om vad som ska uppnås, vad som är kvalitet i verksamheten, måste stå i fokus. Kunskapsstyrning inom hälso- och sjukvård ska vara utformad för att ge professionen möjligheter och stöd till en evidensbaserad praktik, vilket kräver resurser för satsningar på forskning, väl fungerande och mer kvalitativ uppföljning samt analyser av verksamheten. Akademikerförbundet SSR vill se en mera tillitsbaserad styrning som utgår från helheten och patienternas behov.

- Akademikerförbundet SSR anser att regionerna ska använda sig av styrmodeller baserade på tillit så att professionerna inom hälso- och sjukvården får utrymme att använda sin kompetens för patienternas bästa.

Kurators arbetsuppgifter

Kunskapen om samhället och hur olika samhällsaktörer verkar, gör att hälso- och sjukvårdskuratorn har kompetens att samordna insatser med samhällets olika aktörer och för att bevaka samt tillgodose patienters behov och rättigheter. Hälso- och sjukvårdskuratorn är också den enda professionen inom hälso- och sjukvården som har en socialrättslig utbildning. Kombinationen av social rådgivning, sociala åtgärder, samordning och kvalificerade samtal är kurators styrka. Behandlingsarbete och annat samtalsstöd består av krishantering och bearbetning vid sjukdomsbesked, dödsfall, traumatisk händelse, omställning i livssituation, eller liknande. Sådant stöd sker ofta under pågående medicinsk behandling eller rehabilitering och kan också omfatta social information och vägledning samt koordinering av samhällets resurser utifrån sociallagstiftningen. För ett lyckat behandlingsresultat krävs professionsöverskridande arbete i team, där vårdens alla kunskapsområden: medicin, psykologi och socialt arbete, samverkar utifrån ett bio-psyko-socialt perspektiv. Hälso- och sjukvårdskuratorn har ofta en samordnande funktion och handleder annan vårdpersonal i sociala och psykosociala frågeställningar⁴. Här följer exempel på hälso- och sjukvårdskurators arbetsuppgifter.

Bio-psyko-social Begrepp som används för att betona sambanden mellan människans kropp, psyke och sociala sammanhang.⁵

Psykosocialt arbete Psykosocialt arbete fokuserar på samspelet mellan människors tankar, känslor och relationer respektive deras sociala situation, nätverk och system och arbetar med dessa olika aspekter samtidigt. Hur människor hanterar sin nuvarande situation påverkas av deras tidigare erfarenheter. Därför utreds både tidigare erfarenheter och nuvarande situation – vad gäller sociala, ekonomiska, relationella och emotionella faktorer. Känsla av kontroll över sitt mentala, sociala och ekonomiska tillstånd är grundläggande för det generella välmåendet och för att undvika ångest och andra känslor som kan innebära riskfaktorer i den psyko-

sociala situationen. I den psykosociala utredningen bedöms både riskfaktorer och skyddande faktorer och kuratorn arbetar tillsammans med patienten för att stärka de skyddande faktorerna. Sammanhållet emotionellt, socialt och ekonomiskt stöd är bland den mest effektiva skyddande insats människor kan få.⁶ Det psykosociala arbete som kuratorer utför kombinerar därför känslomässig, social och ekonomisk rådgivning och åtgärder samt stödjande och bearbetande samtal.

Socialt arbete Inom hälso- och sjukvården används begreppet socialt arbete för att beskriva arbetet med individens yttre sociala situation: arbete, bostad och ekonomi som påverkar individens förutsättningar att hantera sjukdom och konsekvenserna av sjukdomar och skador.⁷

Individnivå

I samtalet använder hälso- och sjukvårdskuratoren olika metoder som inkluderar patientens inre psykiska liv såväl som den yttre livssituationen.

- Själständigt utreda och bedöma individers sociala situation i relation till relevanta vård- och omvårdnadssituationer.
- Samtalsbehandling som motivations-, stöd-, sorg-, och krissamtal.
- Själständigt och tillsammans med patienten och dennes närstående planera, genomföra och följa upp sociala och psykosociala insatser.
- Stärka patienters och närståendes möjligheter att hantera yttre och inre påfrestningar i samband med symptom, sjukdom, skada och kriser.
- Informera patient och närstående om vilka aktörer inom och utom hälso- och sjukvården som kan ge stöd och hjälp.
- Psykoedukation.
- Arbeta för förändringar i den sociala miljön så att patienters livssituation utvecklas gynnsamt.
- Sociala insatser som samverkan, samordning, familje- och nätverksarbete.
- Rehabilitering ur socialt och psykosocialt perspektiv.
- Ställa diagnos utifrån sitt kompetensområde.
- Psykoterapi (kräver grundläggande psykoterapiutbildning och handledning av leg psykoterapeut).

Gruppnivå

- Planera, genomföra och följa upp sociala och psykosociala insatser på gruppnivå.
- Uppmärksamma barns behov av råd, stöd och information där barn är patient eller anhörig.
- Patient- och närståendebildningar.
- Gruppbehandling.
- Stöd till annan personal i form av konsultation, handledning och utbildning.
- Teamsamordning.
- Uppföljning och utvärdering på grupp- eller verksamhetsnivå.
- Kvalitets- och utvecklingsarbete t ex av sociala och psykosociala insatser och övrig verksamhet.

Linda Geupel är kurator vid handkirurgikliniken på Södersjukhuset i Stockholm.

Samhällsnivå

- Samverkan och samarbete med andra aktörer.
- Samverkan och utvecklingsarbete med patient- och brukarföreningar.
- Information och utbildning lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.
- Kris- och katastrofberedskap.
- Samhällsplanering.
- Uppföljning och utvärdering.
- Forskning och utvecklingsarbete lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.
- Påverkansarbete för att till exempel genom debatt förändra sociala faktorer som bidrar till ohälsa.

Handledning

Hälso- och sjukvårdskuratorn använder sig själv som arbetsredskap och extern handledning är därför nödvändig både av arbetsmiljöskäl och av patientsäkerhets-skäl. För att få stöd i den professionella utvecklingen och yrkesutövningen kan det vara viktigt att handledaren är socionom med handledarutbildning, särskilt för dem som är nya i yrket. Grundutbildningen hos handledare kan variera utifrån hälso- och sjukvårdskuratorns och arbetsgruppens behov. För kuratorer som bedriver psykoterapi krävs det att handledaren är legitimerad psykoterapeut med handledarutbildning.

- Akademikerförbundet SSR anser att hälso- och sjukvårdskuratorer ska ha handledning av en extern handledare.
- Akademikerförbundet SSR anser att nyanställda hälso- och sjukvårdskuratorer dessutom ska ha en erfaren kollega som mentor.

Forskning och utveckling

Den behandling som ges inom hälso- och sjukvården ska vara effektiv, evidensbaserad och bygga på praktisknära forskning⁹. Därför behövs forskning och utvecklingsarbete vad gäller hälso- och sjukvårdskurators arbete och behandlingsmetoder. Forskningsämnet socialt arbete inom hälso- och sjukvård behöver stärkas och fler forskarutbildningsplatser inrättas. Detta är viktigt för att de legitimeringsgrundande hälso- och sjukvårdskuratorsutbildningarna ska vara förankrade i aktuell forskning, för utveckling av kuratorers verksamhet och arbete samt för patientsäkerheten.

I Sverige finns ett glapp mellan ämnet socialt arbete samt socialt arbete inom hälso- och sjukvård⁹, ett glapp som behöver minska. Mer än hälften av de avhandlingar i Sverige som skrivits av socionomer inom området socialt arbete inom hälso- och sjukvård har skrivits vid medicinska fakulteter¹⁰. Forskningsprofiler

med inriktning mot socialt arbete inom hälso- och sjukvård lyser med sin frånvaro vid institutionerna för socialt arbete vid universiteten. Detta samtidigt som dessa institutioner kommer att ansvara för att ge yrkesutbildningarna för hälso- och sjukvårdskuratorer. Parallellt med att de nya yrkesutbildningarna ges behöver universiteten stärka forskningsområdet.

- För att utveckla och bibehålla det sociala och psykosociala perspektivets kompetens behövs resurser för att bedriva klinisk forskning. Det behöver inrättas forskartjänster och tjänster som har utvecklingsansvar för professionens kompetensutveckling inom hälso- och sjukvård.
- Akademikerförbundet SSR anser att institutionerna för socialt arbete bör ha ett etablerat samarbete med hälso- och sjukvårdskuratorers arbetsgivare, dvs regionerna, och aktivt bidra till det interdisciplinära forskningsfältet socialt arbete inom hälso- och sjukvård.
- Akademikerförbundet SSR anser att det behövs fler kombinationstjänster där hälso- och sjukvårdskuratorer kan kombinera forskning med kliniskt arbete.
- Akademikerförbundet SSR anser att institutionerna för socialt arbete bör ha en strategi för att stärka socialt arbete inom hälso- och sjukvård som forskarutbildningsämne.

Karriärvägar

Hälso- och sjukvårdskuratorer ska ha flera möjliga karriärvägar för att utvecklas i yrket. En akademisk karriär ska vara möjlig inte bara inom universitetssjukhusen. Det förekommer specialisttjänster för kuratorer men det behövs också utbildningar på avancerad nivå och forskarnivå för att kunna fördjupa sig inom olika områden. Fler forskar- och specialisttjänster skulle säkerställa kvalitetsutvecklingen inom vården men för att detta ska ske krävs avsatt tid för FOUU-arbete. Utbildning inom handledningsmetodik är en karriärväg för att kunna ge kvalificerad handledning till så väl andra kuratorer som till övrig hälso- och sjukvårdspersonal. För att huvudmännen ska kunna rekrytera och behålla hälso- och sjukvårdskuratorer krävs det attraktiva arbetsplatser, möjligheter att utvecklas och lönesättning som speglar kompetens, ansvar och befogenheter. Akademikerförbundet SSR ser flera tänkbara karriärinriktningar: verksamhetsutveckling och ledarskap, forskning, utvärdering, innovation, specialist med inriktning mot olika sociala, juridiska och medicinska områden, psykoterapi, kris och trauma eller kompetensutveckling och handledning.

- Akademikerförbundet SSR anser att sambandet mellan kompetens, ansvar och befogenheter ska avspelas i titulatur och lönesättning.

Referenser

1. Kommissionen för jämlik hälsa SOU 2017:47, Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa
2. Michael Marmot, Fair Society Healthy Lives (2010)
3. Elisabet Sernbo, Med avstegen som arbetsplats – en etnografisk studie av hälso- och sjukvårdskuratorns arbete (2019). Avhandling, Göteborgs universitet
4. Lundin m.fl. (2019), Kurator inom hälso- och sjukvård
5. Lalos mfl (2014) Socialt arbete i hälso- och sjukvård
6. Howe (1990) i Psychosocial work. I R. Adams, L. Dominelli & M. Payne (red.), Social Work – Themes, issues and critical debates (s 173-183). London: Palgrave Macmillan
7. Lundin m.fl. (2019) Kurator inom hälso- och sjukvård.
8. Strategi 2018-2020: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. E-resurs: <https://www.sbu.se/sv/om-sbu/sbus-strategi>
9. Sjöström, M. (2013) To Blend in or Stand out? Hospital Social Workers Jurisdictional Work in Sweden and Germany. Avhandling, Göteborgs universitet.
10. Flink M, Öjehagen A och Olsson M (2008). Psykosocialt arbete i hälso- och sjukvård – en översikt över avhandlingar inom området. Socionomens forskningssupplement 2008:6.

© 2020 Akademikerförbundet SSR.

Foto: Theresia Viska. Tryck: Infoservice, Kalmar, maj 2020.

Akademikerförbundet SSR

Box 12800, 112 96 Stockholm
08-61744 00 • akademssr.se